

Handreiking voor gemeenten:

Grip op grote geldbedragen

Aandachtspunten voor gemeente beleid & uitvoering

Vereniging van Nederlandse Gemeenten

Nassaulaan 12
2514 JS Den Haag

Oktober, 2021

Inhoud

1.	Inleiding	3
2.	Gevolgen van de nieuwe financiële positie.....	4
3.	Wat kun je doen als gemeente?	4
4.	Meer ondersteuning voor gemeenten	6
5.	Aandachtspunten voor de dienstverlening.....	7
6.	Contact	7
	Bijlage: Het Nibud en de ondersteuning	9
	Het Nibud in het kort	9

1. Inleiding

De hersteloperatie richt zich op het ondersteunen van ouders die gedupeerd zijn door de toeslagenaffaire. Gemeenten kunnen ervoor kiezen om voor deze kwetsbare groep die bijvoorbeeld nog weinig vertrouwen in de overheid of eigen financieel kunnen heeft, af te wijken van de bestaande aanpak en reguliere dienstverlening. Gedupeerde ouders en hun naasten worden nu door de compensatie van 30.000 euro, de kwijtschelding van publieke schulden en de overname van private schulden, geconfronteerd met een nieuwe financiële situatie. Sommigen zijn die niet gewend en worstelen daarmee.

In deze handreiking staat we eerst stil bij wat de gevolgen van de nieuwe financiële positie voor de gedupeerden betekent, wat je daar als gemeenten wel en niet mee kan doen en hoe gemeenten het Nibud kunnen inschakelen bij specifieke ondersteuning.

VNG is een samenwerking gestart met het Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting (Nibud).¹ De dienstverlening van het Nibud richt zich op het (opnieuw) krijgen en houden van grip op de eigen financiën, binnen de (complexe) context van de gedupeerden. Arjen Vliegthart, directeur van het Nibud heeft een korte boodschap voor de gemeenten geschreven:

De kinderopvangtoeslagaffaire en haar gevolgen trekken diepe sporen in ons land. Allereerst bij de betrokken ouders en kinderen. Zij zijn jarenlang de dupe geweest van een overheid die hen ten onrechte aanmerkte als fraudeur, met al het sociale en financiële leed van dien. Terecht is er veel aandacht voor het onrecht dat hen is aangedaan en de noodzaak om hen recht te doen. Dat is een proces van lange adem. Het herstel van vertrouwen vraagt om langdurig commitment. Niet alleen van de Rijksoverheid, maar ook van gemeenten en maatschappelijke partners.

Levens die van de rit zijn geraakt, heb je niet zomaar weer op orde. Daarbij is het niet alleen belangrijk dat de fouten van het verleden worden hersteld, maar dat ook het perspectief naar de toekomst weer zichtbaar wordt. Dat is niet alleen een financiële kwestie, maar vraagt om een hele brede aanpak.

Door de hersteloperatie krijgen mensen langzaam weer financieel wat armslag. Dat geeft hopelijk ook de ruimte over weer vooruit te kijken en plannen te maken voor de toekomst. De kennis en adviezen die het Nibud heeft over het maken van een financiële planning zetten wij graag in. In de volle wetenschap dat het leed uit het verleden met welk plan dan ook voor de toekomst niet zomaar is verdwenen, maar dat het wel kan bijdragen aan een toekomst waarin geldzorgen niet meer een hoofdrol spelen. En dat een dergelijk perspectief ook houvast kan bieden om de ballast uit het verleden een plek te geven. Hierbij levert het Nibud in alle bescheidenheid graag een bijdrage.

Arjan Vliegthart, directeur Nibud

¹ Voor gemeenten die niet bekend zijn met de activiteiten van het Nibud staan op de webiste <https://www.nibud.nl/beroepsmatig/wat-doen-we-voor-u/> de activiteiten van het Nibud kort omschreven.

2. Gevolgen van de nieuwe financiële positie

Met de compensatie komen veel van de gedupeerden terecht in een nieuwe situatie die zij nog niet eerder meegemaakt hebben. Een aantal gedupeerden heeft eerst lang op of net boven het bestaansminimum geleefd en krijgt nu een groot bedrag uitgekeerd. Gemeenten ontvangen signalen over de impact hiervan op een substantieel aantal van de gedupeerden. Gemeenten zien hierdoor ook voor zichzelf nieuwe vragen ontstaan die impact hebben op de dienstverlening:

- Er is voldoende kennis en er zijn middelen beschikbaar als het gaat om schuldhulpverlening, begroten en budgetteren. Tegelijk is de kennis over de positieve kant van financiën in mindere mate aanwezig. Denk hierbij aan financiële wet- en regelgeving en aanbieders in de financiële markt.
- Gemeenten krijgen in sommige gevallen vragen die meer neigen naar financieel advies, wat soms tot ongemak leidt in hoe ver gemeenten (willen) gaan in hun dienstverlening naar inwoners.
- De gedupeerden zijn gedeeltelijk een onbekende doelgroep. Zij zaten nooit in de 'kaartenbak' van de hulpverlening.
- Gemeenten moeten leren omgaan met de specifiek door de KOT ontstane angst, schaamte en onzekerheid in relatie tot financiën

3. Wat kun je doen als gemeente?

Als gemeente kun je verschillende voorbereidingen treffen om gedupeerden met vragen over hun nieuwe financiële situatie te ondersteunen.

Signalen herkennen

Om gedupeerden te ondersteunen, is het van belang tijdig signalen te herkennen waaruit dat iemand onzeker en handelingsverlegen is bij het omgaan met grote geldbedragen. Omdat het om problemen gaat bij een positieve financiële huishouding in plaats van geldtekort of schulden, zien we andere signalen:

- Gedupeerden geven aan het ontvangen bedrag nog niet uit te geven of geven het juist direct in één keer uit. Een aantal gedupeerden is direct schulden gaan afbetalen die nog overgenomen of kwijtgescholden worden.
- Gedupeerden geven aan vaker benaderd te worden door onbekende partijen.
- Gedupeerden geven aan dat zij niet weten wat een betrouwbare partij is om hun nieuwe financiële situatie mee te bespreken.
- Gedupeerden geven aan dat zij het moeite hebben met de reacties in hun omgeving nu zij geld hebben. Zij worden aangesproken op de grootte van het bedrag en er wordt direct en indirect een beroep op dit bedrag gedaan. Denk aan 'vrienden', vermogensadviseurs, beleggingspartijen of familie.
- Gedupeerden hebben een stillere of meer teruggetrokken houding.
- Gedupeerden hebben nog steeds last van concentratieproblemen en stressgevoeligheid.
- Gedupeerden geven blijk van onzekerheid in eigen kunnen.

Veranderingen in situatie

Op verschillende momenten tijdens de hersteloperatie geven gedupeerden en hulpverleners aan dat er een duidelijke verandering plaatsvindt in de financiële positie van gedupeerden. Ook verwachten we op basis van de gesprekken met het ouderpanel en andere gedupeerden dat er meer vragen gaan komen na de kwijtschelding van publieke schulden en compensatie private schulden. Het is belangrijk om deze momenten in de lokale dienstverlening in de gaten te houden en te onderzoeken of gedupeerden inderdaad ondersteuning nodig hebben.

Uitbetaling compensatie en uitvoering brede schuldenaanpak

De uitbetaling van de compensatie betekent een significante verandering van de financiële positie voor gedupeerden. Hiermee ontstaat er plots financiële ruimte wat tot vragen kan leiden. Wanneer de brede schuldenaanpak daadwerkelijk van start is gegaan, hebben gedupeerden én de compensatie ontvangen én zijn ze (grotendeels) schuldenvrij. Het moment dat schulden er niet meer zijn, betekent vaak het besef dat er definitief iets veranderd is bij gedupeerden.

Inzicht in het (financiële) hulpaanbod voor gedupeerden

Ander soort hulpvraag

Lokaal hebben gemeenten een divers aanbod om inwoners te ondersteunen met geldzaken. Dit aanbod richt zich voornamelijk op de groep met een laag inkomen en schulden. Uit ervaringen van onder andere gemeente Rotterdam en Den Haag, blijkt dat de ondersteuning aan de gedupeerden in vergelijking met de hulp aan inwoners met een laag inkomen, meer gaat over het bouwen aan of het herstel van vertrouwen in het eigen financiële kunnen, activering om zelf hiermee aan de slag te gaan, het ontwikkelen van de juiste vaardigheden om (onder andere) een persoonlijk plan te maken en de praktische kennis over geldzaken (zie hiervoor ook hoofdstuk 5 van deze handreiking).

Bestaande financiële dienstverlening

Het maken van duidelijke afspraken over de scope van deze dienstverlening, is belangrijk. Financieel advies is geen taak van overheden en ketenpartners. De ondersteuning die tot doel heeft het leven weer op de rit te krijgen, waarbij financiële zaken besproken worden, valt wel onder de taken van gemeenten. Daarnaast is het van belang om rekening te houden met de kwetsbaarheid van de groep gedupeerden. Dit vraagt om een passende benadering. Meer hierover vind je in de [handreiking over stress sensitieve dienstverlening](#).

Inzet van ervaringsdeskundigen

U kunt als gemeente ook ervaringsdeskundigen inzetten om gedupeerden te ondersteunen bij het formuleren van hun ondersteuningsvraag. Ervaringsdeskundige ouders zijn in staat op een reflectieve manier anderen te ondersteunen. In het geval van de toeslagenaffaire ervaren gedupeerde ouders gevoelens van schaamte, boosheid, verdriet en wantrouwen. Ook weten zij soms niet meer waar zij zich moeten wenden voor hulp. Ervaringsdeskundige ouders erkennen en herkennen deze gevoelens en de situatie waar de gedupeerde ouders zich in bevinden. Zij helpen ouders om hulp van bijvoorbeeld de gemeente of andere organisaties bij (onder andere) hulp bij het omgaan met grote geldbedragen sneller te accepteren. Meer informatie over het inzetten van ervaringsdeskundigen vindt u in de [handreiking over ervaringsdeskundige ouders](#).

Gevolgen voor belastingen en toeslagen

De nieuwe financiële positie kan voor gedupeerden gevolgen hebben voor de vermogensbelasting toeslagen of het toekennen van lokale miniregelingen als kwijtschelding. Voor de meest actuele stand van zaken en besluiten rondom invloeden van de compensatie op onder andere bovenstaande punten, verwijzen we naar de website van VNG Hersteloperatie, alsmede de besluiten die jouw gemeente op lokaal niveau neemt.

4. Meer ondersteuning voor gemeenten

Uw gemeente kan het Nibud inschakelen bij de ondersteuning aan de gedupeerden. Het Nibud biedt die ondersteuning zowel voor de gemeentelijke dienstverleners en hulporganisaties, als voor de gedupeerden zelf. Dat aanbod bestaat uit (online) voorlichtingsbijeenkomsten en (online) workshops voor zowel gemeenten als gedupeerden én individuele begeleidingssessies voor gedupeerden. In dit aanbod besteedt het Nibud extra aandacht aan de specifieke uitdagingen van de gedupeerden. Daarnaast heeft het Nibud een uitgebreid aanbod aan praktische tools, waarmee zowel gemeente als gedupeerden goed uit de voeten kunnen. De kosten voor de ondersteuning van gedupeerden door het Nibud krijgt de gemeente via de SPUK² vergoed.

Bijeenkomsten, workshops en individuele begeleiding

Voor gemeentelijke hulpverleners en hulporganisaties bieden VNG en Nibud:

- Webinar ‘Hulp bij grotere geldbedragen’. In dit webinar staan we stil bij het herkennen van signalen die wijzen op de behoefte aan extra ondersteuning en de mogelijkheden die de gemeenten ter beschikking staan om daaraan tegemoet te komen.
- Workshop ‘Financiële ondersteuning maar geen financieel advies’. In deze workshop komt uitgebreid aan de orde waar de gemeentelijke ondersteuning stopt en financieel advies begint en hoe je daar als hulpverlener naar jezelf en de gedupeerde helder over bent. U kunt voor deze workshop contact opnemen met het Nibud (zie paragraaf 6).

Nibud tools

Op de website van het Nibud staat een aantal gratis tools waarmee zowel de hulpverlener als de gedupeerde dieper en concreter kan kijken naar uiteenlopende aspecten van de persoonlijke financiën. Afhankelijk van de behoeften die gedupeerden hebben, kunnen deze tools gebruikt worden. Denk bijvoorbeeld aan sparen voor de studie van de kinderen, uitrekenen wat de consequenties zijn van meer of juist minder werken of kijken hoe de uitgaven van een vergelijkbaar huishouden eruitzien.

Het Nibud biedt in een Zip-bestand de digitale tools die de gedupeerden kunnen gebruiken om zelf aan de slag te gaan met hun financiële situatie. Het Zip-bestand kan worden geïnstalleerd op de website van de gemeente. Dit Zip-bestand kan worden aangevraagd via het Nibud of via VNG.

² Wanneer het om specifieke hulp gaat voor één gedupeerde, kan de gemeente dit opnemen in het plan van aanpak voor deze gedupeerde. Meer informatie over de SPUK en de verantwoording vindt u op de website van de VNG.

5. Aandachtspunten voor de dienstverlening

Om gedupeerden goed bij te kunnen staan in hun nieuwe financiële situatie, geven we nog een aantal aandachtspunten mee:

1. Houd rekening met de kwetsbaarheid van sommige gedupeerden. Er kan veel wantrouwen zijn naar de overheid en ook is er onzekerheid over het eigen (financiële) kunnen. Dit vraagt om een tactvolle benadering van organisaties.
2. De vragen die gedupeerden hebben over hun financiële positie zijn anders dan gemeenten gewend zijn vanuit hun rol in schuldhulpverlening of armoede. Dit vraagt om een uitbreiding van de kennis.
3. De veranderende vraag is voor gemeenten reden om bewust na te denken over hoe ver de rol gaat om financieel advies te geven. Wees je als gemeente bewust bij welke vragen ondersteuning past en bij welke vragen andere (financiële) organisaties een rol hebben. Voor gedupeerden ontstaat een nieuwe situatie waarin andere partijen opeens in beeld komen, zoals financieel adviseurs. Zorg als gemeente voor een goede overdracht waarin gedupeerden begeleid worden.

6. Contact

Ondersteuning Nibud

Telefoon: 030 2391392

opleidingen@nibud.nl

Ondersteuning VNG

De VNG heeft nauw contact met gemeenten en de Uitvoeringsorganisatie Herstel Toeslagen (UHT) over de toeslagenaffaire. Wanneer u vastloopt in een casus kunt u contact opnemen met het Steunpunt 070-3738232/ hersteloperatie@vng.nl. De VNG denkt mee over oplossingen en kan u eventueel doorverwijzen.